

Publicēts: Rusanovs E. Profesora Paula Minca mūžs – stāsts, kam bija jābūt ar laimīgām beigām. Jurista Vārds, 2020. gada 1. septembris, Nr. 35 (1145), 10.–23. lpp.

Dr. iur. cand. Egons Rusanovs

ZAB «Rusanovs & Partneri» vadītājs

Profesora Paula Minca mūžs – stāsts, kam bija jābūt ar laimīgām beigām

Profesors Pauls Minc¹ (1868–1941) bija viens no Latvijas Republikas starpkaru perioda (1918–1940) cienījamākajiem juristiem – izcils krimināltiesību un kriminālprocesa tiesību teorētiķis un pasniedzējs, zvērināts advokāts un visnotaļ vispusīgi aktīvs sabiedrības loceklis.

Ar nožēlu jākonstatē, ka starpkaru periodā prof. P. Minc¹ tika pieminēts arī antisemitiska rakstura publikācijās. Piemēram, izsmejot, viņš tiek nosaukts kā

«neatvietoams «lietpratējs» starptautisko līgumos [...], jo viņš, lūk, esot tolerants un aristokratisks»².

Satīriskajā žurnālā «Svari» bija ievietota zemiska P. Minca karikatūra, zem tās gan bija pievienots komentārs

«Latvijas valsts kontroleers V. Mintzs».³

Par saviem nopelniem zinātniskajā un profesionālajā darbā profesors ir saņēmis arī dažādus apbalvojumus, no kuriem jāizceļ Ungārijas Nopelni krusts II klase⁴, 1926. gadā saņemtais III šķiras Triju Zvaigžņu ordenis⁵ un 1930. gadā saņemtais II šķiras Triju Zvaigžņu ordenis.⁶

I. Ievērojamā Mincu dzimta

Mincu ģimene cēlusies no senām un cienījamām Eiropas ebreju dzimtām, no kurām savukārt nākuši daudzi izcili savas jomas profesionāļi, sabiedriski aktīvi darbinieki un reliģiski līderi. Dzimta ir

¹ Dažos avotos norādīts kā Paulis, Pāvels, kā arī Šmuels, Samuels un Faivels.

² Vēl par «lielā poreca» viesošanos. Ugunskrusts, 1932. gada 4. decembris, Nr. 16., 3. lpp.

³ Prof. P. Mincam patiešām bija brālis Vladimirs Minc¹, taču viņš, atšķirībā no prof. P. Minca, nebija valsts kontrolieris. Līdz ar to raksta autors konstatē, ka karikatūras veidotājs ir sajaucis abus brāļus. Par prof. P. Minca darbību Valsts kontrolē un viņa brāļa V. Minca likteni skatīt turpmāk rakstā.

⁴ Valsts prezidenta rīkojums. Valdības vēstnesis, 1931. gada 26. marts, Nr. 69, 1. lpp.

⁵ Ar Triju zvagižņu ordeni apbalvoto. Valdības Vēstnesis, 1926. gada 17. novembris, Nr. 260, 3. lpp.

⁶ Ar Triju zvaigžņu ordeni apbalvoto. Valdības Vēstnesis, 1930. gada 17. novembris, Nr. 261, 2. lpp.

«sena un aristokrātiska, kuras saknes stiepijas līdz pat izglītoto rabīnu Mincu ģimenei Padujā 16. gadsimtā».⁷

Arī pats P. Mincis interesējās par savas dzimtas vēsturi un apkopoja to pētījumā, publicējot ivritā 1897.–1898. gadā Sanktpēterburgā izdevumā «Daat Kedoshim» (tulk. latviešu val. – Svēto izziņošana).⁸

Mincis dzimtas uzvārda izcelsme saistāma ar Rietumvācijas pilsētu Maincu (vācu val. – Mainz). Rabīns Jehuda Mincis (*Judah ben Eliezer ha-Levi Minz*, 1405/8–1508) kopā ar citiem ebrejiem 1462. gadā ticis padzīts no dzimtās pilsētas Maincas un devās uz Ziemeļitālijas pilsētu Paduju.

Abi P. Minca vecāki nāca no prominentām ebreju ģimenēm. Tēvs Jahiels Mincis⁹ (*Jabiel Michel Mintz*, 1838–1893) bija Menahema Nohuma Minca (*Menachem Nahum Mintz*, 1798–1858), kurš 1850. gadā atvēra vienu no pirmajām tagadējās Polijas ziemeļos esošās pilsētas Bjalistokas (poļu val. – Białystok) zīda manufaktūrām,¹⁰ dēls. Savukārt P. Minca māte Olga (*Elka Friedland*, 1844–1908) bija ievērojamas ebreju dzimtas – Frīdlandi – pārstāve. Viņas tēvs Mešulams Frīdlands (*Meshulam Zalman Feiwel Friedland*, 1804–1854) bija cienījams un turīgs tirgotājs un sabiedriski aktīvs ebreju kopienas biedrs. Par godu savam vectēvam no mātes puses P. Mincis arī mantoja reliģisko vārdu Faivels.

P. Minca vecāku ģimenē auga pieci dēli: Naums (*Menachem Nahum Mintz*, 1867–1935), Pauls, Arnolds (*Arnold Aaron Mintz*, 1870–1941), Vladimirs (*Vladimir Zeev Wolf Mintz*, 1872–1944) un Marks (*Mark Mordechai Mintz*, 1876–?). Pazīstamākais no prof. P. Minca brāļiem bija Vladimirs Mincis – slavens ārsts un zinātnieks. Viņš 1893. gadā pabeidza Tērbatas (Tartu) Universitātes¹¹ Medicīnas fakultāti un pēc tam zināšanas papildināja Berlīnē pie slavena ķirurga¹² Džeimsa Ādolfā Izraēla (*James Adolf Israel*, 1848–1926)¹³. 1897. gadā viņš pārcēlās uz Maskavu. V. Mincam

«bija ļoti laba reputācija kā vienam no Maskavas un Rīgas labākajiem ķirurgiem»¹⁴.

⁷ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Mincis (1868–1941). Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. XX. gadsimta 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 22. lpp.

⁸ Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 328. lpp.

⁹ Dažos avotos norādīts kā Miķelis vai Mihails Mincis.

¹⁰ Schmulewitz I. The beginning. In: The Bialystoker memorial book. New York: Bialystoker Center, 1952, 6. lpp.

¹¹ 1893. gadā rusifikācijas procesa ietvaros Tērbata tika pārdēvēta par Jurjevu. Līdz ar to tagadējā Tartu Universitāte laika periodā no 1802. gada līdz 1893. gada pazīstama kā Tērbatas Universitāte, bet no 1893. gada līdz 1918. gadam – Jurjevas Universitāte (oriģ. – *Императорский Юрьевский университет*).

¹² Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 330. lpp.

¹³ Latvijas ķirurģijas profesori. Sast. A. Vīksna, Rīgā: [b.i.], 2010, 15.–17. lpp.

¹⁴ Gordons F. Latvieši un ebreji. Spīlēs starp Vāciju un Krieviju. Diena, 1994. gada 11. jūnijs, Nr. 136, 11. lpp.

Gan Maskavā, gan Rīgā viņš aktīvi piedalījās sabiedriskajā dzīvē. 1918. gada 30. augustā Mihelsona rūpnīcā Maskavā esere¹⁵ Fanija Kaplāne (*Фанни Каплан*, īstajā vārdā Feiga Rotblata – *Фейга Ротблат*, 1890–1918), veica atentātu pret Vladimiru Ļeņinu (*Владимир Ильич Ленин*; īstajā vārdā Vladimirs Uļjanovs, *Владимир Ульянов*, 1870–1924), pēc kura tika izsludināts tā dēvētais Sarkanais terors¹⁶. Savukārt V. Mincis tika izsaukts kā viens no ārstiem, lai operētu un glābtu Ļeņina dzīvību.¹⁷ Kā norādījis ebreju vēstures pētnieks Mendels Bobe (*Mendel Alter Bobe*, 1894–1973), tad

«Maskavas muzejā¹⁸ glabājas izziņa par V. Ļeņina veselības stāvokli, ko kopā ar citiem ārstiem parakstījis arī V. Mincis».¹⁹

Pēc P. Minca deportēšanas 1941. gada 14. jūnijā, par to sīkāk tālāk rakstā,

«V. Mincis atteicās evakuēties uz Iekšskrieviju kopā ar Sarkanu armiju. Viņš pieredzēja visas holokausta drausmas Rīgā»²⁰.

Vācu okupācijas laikā V. Mincis tika ievietots Rīgas geto²¹. Acīmredzot, pateicoties tieši savām izcilajām ārsta spējām, viņš uzreiz netika likvidēts. Rīgas geto V. Mincis sākumā izveidoja ambulanci, vēlāk strādāja pašā izveidotajā slimnīcā, kur

¹⁵ Sociālistu revolucināru partija (krievu val. – *Партия социалистов-революционеров*) – saīsinājumā eseri. Radikāla demokrātiski kreisa politiska partija. Izveidota Krievijas impērijā 1901/1902. gadā un likvidēta partijas kongresā 1923. gadā.

¹⁶ Sarkanais terors – masu represijas pret potenciālajiem boļševiku režīma pretiniekiem. Sk. Волков С. Красный террор. Pieejams: <https://histrf.ru/lenta-vremeni/event/view/krasnyi-tierror> [aplūkots 2019. gada 20. decembrī].

¹⁷ Gordons F. Latvieši un ebreji. Spīlēs starp Vāciju un Krieviju. Diena, 1994. gada 11. jūnijs. Nr. 136, 11. lpp.

¹⁸ Visticamāk domāts V. I. Ļeņina muzejs (oriģ. krievu val. – *Центральный музей В. И. Ленина*), kas izveidots 1924. gadā. Kopš 1993. gada tas ir Valsts Vēstures muzeja (oriģ. krievu val. – *Государственный исторический музей*) filiāle. Pieejams: <https://shm.ru/kollektsii-i-muzeynyy-kompleks/nauchno-khranitelkie-otdely/otdely/muzey-v-i-lenina/> [aplūkots 2019. gada 20. decembrī].

¹⁹ Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 329. lpp.

²⁰ Stradiņš J. Totalitārie okupācijas režīmi pret Latvijas zinātni un akadēmiskajām aprindām (1940–1945). Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 12. decembris. Nr. 176, 11. lpp.
Totalitārie okupācijas režīmi Latvijā. 1940.–1964. gadā. Latvijas vēsturnieku komisijas rakstu 13. sējums. Sast. D. Ērglis. Rīga: Latvijas Vēstures institūts, 2004, 146. lpp.

²¹ Geto – Rietumeiropas vai Centrāleiropas pilsētas daļa, kurā viduslaikos un arī vēlāk noņemta pie noteiktas rases, reliģijas vai profesijas piederīgus iedzīvotājus (gk. ebrejus). Sk. Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. I. Andersone, I. Čerņevska, I. Kalniņa u. c. Rīga: Izdevniecība Avots, 2005, 266. lpp.
1941. gada 18. augustā tika izdotas ieceltā reihskomisāra Ostlandes pārvaldīšanai Hinriha Lozes (1896–1964) «Pagaidu vadlīnijas par attieksmi pret židiem Ostlandes reihskomisariāta apgabalā», kurā bija noteikta Rīgas geto izveidošana, geto izveidošanas kārtība, kā arī sadzīves organizēšana geto. Rīgas geto tika izveidots 1941. gada 23. augustā. Sk. Ezerģails A. Holokausts vācu okupētajā Latvijā. 1941–1944. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999, 387., 391., 393. lpp.

«operēja visnelabvēlīgākos apstākļos, glābjot daudzu dzīvības»²².

Viņš bija iekļauts Rīgas geto administrācijas sarakstā.²³ Saskaņā ar avotiem V. Mincu no Rīgas geto esot mēģinājis glābt arī Žanis Lipke²⁴ (īstajā vārdā Jānis Lipke; 1900–1987).²⁵ Taču šis esot bijis gadījums, kad

«geto ieslodzīt[ais] ebrej[s] atteicās bēgt, nespēdam[s] pamest nelaimē sev tuvos cilvēkus un tautiešus»²⁶.

Rīgas 1. poliklīnikas galvenā ārste Ada (Adelheide) Vendeļ-Čerfasa (*Ада Сигизмундовна Вендель-Черфас*, 1906–1996)²⁷ savos iesniegumos norādīja, ka V. Mincis tika pārvietots uz Būhenvaldes noietni jau 1942. gadā, taču, pētot vairākus citus avotus, konstatējams, ka visticamāk V. Mincis tikai 1944. gadā tika pārvietots uz Kaizervaldes noietni, tad uz Būhenvaldes noietni.²⁸ Dažos avotos minēts, ka V. Mincis atteicās operēt ar šautām brūcēm ievainotus «esiesiešus»²⁹, tāpēc viņš ticis arestēts un nosūtīts uz «Štuthofu, Dancigu, vēlāk Būhenvaldi».³⁰ V. Mincis mira bada nāvē Būhenvaldes noietnē 1944. gada 12. novembrī.³¹

²² Stradiņš J. Totalitārie okupācijas režīmi pret Latvijas zinātņi un akadēmiskajām aprindām (1940–1945). Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 12. decembris. Nr. 176, 11. lpp.

Totalitārie okupācijas režīmi Latvijā. 1940.–1964. gadā. Latvijas vēsturnieku komisijas rakstu. 13. sējums. Sast. D. Ērglis. Rīga: Latvijas vēstures institūts, 2004, 146. lpp.

²³ «Geto administrācija 1941.–1943. g. [..] Ārsti – Aufrehts («Kēlne»), Šlesers, Varšauers, Rancelis, Levijs, Frankenbergs, Rotšilds, Jozefs, Javics, Ziks, Mincis; zobārsti – Šniclers, Veiss.»
Sk. Ezergailis A. Holokausts vācu okupētajā Latvijā. 1941–1944. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999, 411. lpp.

²⁴ Žanis Lipke – Latvijā Otrā pasaules kara (1939–1945) laikā, sākot ar Vācu okupācijas sākumu 1941. gadā līdz pat tās beigām 1945. gadā, glābis ebrejus no kļūšanas par holokausta upuriem.

²⁵ Personība un demokrātija. Metodisks līdzeklis Latvijas vēsturē. Aut.kol. Sast. J. Goldmanis. Rīga: Izdevniecība «N.I.M.S.», 2005, 58. lpp.

²⁶ Turpat.

²⁷ Sk. Valtere E. Ebreji – mediķi Latvijā (1918–1996): enciklopēdija. Rīga: Latvijas Medicīnas akadēmija, 1997. Pati A. Vendeļ-Čerfasa norādīja, ka bija Prof. P. Minca radniece, taču par viņas radniecību ar Mincu ģimeni tiek norādīta dažāda informācija. Vienā no saviem iesniegumiem A. Vendeļ-Čerfasa norādīja, ka prof. P. Minca sieva H. Minca bija viņas tante un Edgars Mincis bija viņas brālēns (Sk. Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 1987, Apr. nr. 1., Lietas nr. 17150, 9. lpp.), citā savukārt A. Vendeļ-Čerfasa norādīja, ka ir H. Mincas audzumeita (Sk. Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 1987, Apr. nr. 1., Lietas nr. 17150, 52.–53., 56., 64. lpp.).

²⁸ Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 330. lpp.

²⁹ Esiesieši – no vācu val. *Schutzstaffel* jeb saīsinājumu SS – elitāras Nacionālsociālistiskās vācu strādnieku partijas iekšējās paramiltāra struktūras biedri.

³⁰ Stradiņš J. Totalitārie okupācijas režīmi pret Latvijas zinātņi un akadēmiskajām aprindām (1940–1945). Latvijas Vēstnesis, 2003. gada 12. decembris, Nr. 176, 11. lpp.

³¹ Die Toten. 1937–1945 Konzentrationslager Buchenwald.
Pieejams: <http://totenbuch.buchenwald.de/names/details/page/72/letter/m/person/20347/ref/names> [aplūkots 2020. gada 3. janvārī].

II. Paula Minca bērība un studiju gadi

P. Mincs dzima 1868. gada 30. jūnijā³² Daugavpilī kā otrais dēls ģimenē. 1880. gadā Mincu ģimene, lai nodrošinātu bērniem izcilu izglītību, no Daugavpils pārcēlās uz Rīgu un

«bija viena no pirmajām Rīgā, kas atstāja veco dzīvesvietu – Daugavpili, kas [tolaik] bija daļa no Vitebskas guberņas. Tas varētu kalpot par piemēru [tam,] kā vācu kultūra ietekmēja ebrejus arī šajā reģionā, pirms tie ieradās tā laika vāciskajā Rīgā. Viņu ieradumi, ārējais izskats, valoda, kādā tie sarunājās ģimenē, izglītība, kuru sniedza bērniem – viss tika pakļauts vācu kultūrai.»³³

Iespējams, tas daļēji arī izskaidro vēlāko prof. P. Minca pievienošanos «vācu skolas» kriminālprocesuālajiem uzskatiem.

Avotos norādīts, ka 1881. gadā P. Mincs uzsāka skolas gaitas Rīgas pilsētas ģimnāzijā³⁴, kuru pabeidza 1885. gadā.³⁵ Pēc tam viņš iestājās Pēterburgas Universitātes Juridiskajā fakultātē, ko 1890. gadā pabeidza ar zelta medaļu, uzrakstot noslēguma darbu «Labošanas iestādes nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem» (oriģ. krievu val. – Исправительные заведения для несовершеннолетних преступников).³⁶ P. Mincs universitātē arguwa Romiešu tiesības, Romiešu tiesību vēsturi, Civiltiesības un procesu, Komerctiesības un procesu, Krimināltiesības un procesu, Krievijas tiesību vēsturi, Valsts tiesības, Starptautiskās tiesības, Policijas tiesības, Finanšu tiesības, Filozofijas tiesību vēsturi, Baznīcu tiesības, Politisko ekonomiju un Statistiku.³⁷

Zīmīgi, ka tieši laika posmu no 1863. gada līdz 1919. gadam, kad Sanktpēterburgas Universitātes Juridiskajā fakultātē studēja arī prof. P. Mincs, šī brīža Sanktpēterburgas Valsts universitātes Juridiskā fakultāte pati savā vēsturē dēvē par «Zelta gadsimtu».³⁸ Tobrīd Juridiskās fakultātes Krimināltiesību un sodu izpildes katedrā pasniedza tādi zināmi 19. gadsimta otrās puses mācībspēki kā prof. Ivans Foiņickis (*Иван Яковлевич Фойницкий*, 1847–1913) un prof. Nikolajs Tagancevs (*Николай*

³² Pēc vecā kalendāra 1868. gada 18. jūnijā.

³³ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Mincs (1868–1941). Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. XX gs. 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 22. lpp.

³⁴ Šobrīd Rīgas Valsts 1. ģimnāzija. Sk. Rīgas Valsts 1. ģimnāzija. Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Indentifikators: LV_LVA_I 1-18-024.

Pieejams: <http://www.lvarhivs.gov.lv/index.php?id=9009&kods=300110818&vien=2> [aplūkots 2019. gada 20. oktobrī].

³⁵ Dažos avotos norādīts 1886. gads.

³⁶ Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919–1939. II daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfija. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 531. lpp.

³⁷ 1890. gada 19. janvāra diploms Nr. 643. No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

³⁸ Золотой век факультета. Знаменитые профессора второй половины XIX века. Pieejams: http://law.spbu.ru/AboutFaculty/History/1863_1919.aspx [aplūkots 2019. gada 14. oktobrī].

Степанович Таганцев, 1843–1923) u. c.³⁹ Pjotrs Jakobi (Пётр Николаевич Якоби, 1877–1941)⁴⁰ ir dēvējis P. Mincu par prof. N. Taganceva skolnieku.⁴¹

Pēc pirmās pakāpes diploma iegūšanas Sanktpēterburgā P. Mincs turpināja studijas Tērbatas Universitātes⁴² Juridiskās fakultātes maģistrantūrā – krimināltiesībās⁴³ – pie prof. Valdemāra Eduarda fon Rolanda (*Woldemar Eduard von Robland*, 1850–1936), kurš laikā no 1890. gada līdz 1892. gadam, bija vienīgais Tērbatas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesību katedras mācītājs⁴⁴. Maģistra diplomu P. Mincs ieguva 1892. gadā⁴⁵, izstrādājot darbu krimināltiesībās «Mācība par atbalstīšanu» (oriģ. vācu val. – *Die Lehre von der Beihilfe*).

IV. Paula Minca ģimenes likteņi

1901. gadā P. Mincs apprecējās ar Harietu (1881–1967) Feitelbergu.⁴⁶ Arī Feitelbergi bija turīga ebreju ģimene, kas nāca no Kurzemes un savu kapitālu izveidoja ekonomiskā uzplaukuma laikā 1870.–1880. gados, bija aktīvi dažādās biedrībās un sabiedriskās organizācijās, kā arī nodarbojās ar labdarību.⁴⁷

Visticamāk, P. Minca un viņa sievas ģimenē pārsvarā runāja vācu un krievu valodās, kaut gan prof. P. Mincs zinājis arī ivritu un idišu, franču, itāļu, angļu, latviešu (lai gan esot slikti runājis) valodas. Zināms arī tas, ka savā izlaidumā P. Mincs teicis uzrunu latīņu valodā.⁴⁸

Paulam un Harietai bija četri bērni – Edgars Mihails (1902–1963), Morics Mavrikijs (1903–1941), Helēna Frīda (1907–?) un Edīte (1913–2003).

³⁹ Золотой век факультета. Знаменитые профессора второй половины XIX века. Pieejams: http://law.spbu.ru/AboutFaculty/History/1863_1919.aspx [aplūkots 2019. gada 14. oktobrī].

⁴⁰ Sīkāk par P. Jakobi sk. Rusanovs E. Pjotrs Jakobi: monarhists un gara aristokrāts, kurš kalpoja Latvijai. *Jurista Vārds*, 2020. gada 21. janvāris, Nr. 03 (1113), 20.–30. lpp.

⁴¹ П. М. Минцъ. (Къ его 70-лѣтію). Вѣстникъ русскаго юридическаго общества «Законъ и судъ» 1938 г., № 6, с. 1846. В: Вѣстникъ русскаго юридическаго общества «Законъ и судъ» 1929–1938. Astotā daļa. Sast. A. Šmite, A. Poriete. Atb. red. L. Ktūmiņa. Rīga: Latvijas juristu biedrība, Senatora Augusta Lēbera fonds, 2000.

⁴² P. Mincs 1892. gada 9. decembrī bija saņēmis Tērbatas Universitātes diplomu, ar kuru tika apliecināts, ka viņam piešķirts krimināltiesību maģistra zinātniskais grāds. Sk. raksta 22. atsauci. Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13, Lietas nr. 1162, 3. lpp.

⁴³ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 5213, Apr. nr. 3, Lietas nr. 944, 20. lpp.

⁴⁴ Левицкій Г. Биографическій словарь профессоровъ и преподавателей Императорскаго Юрьевскаго, бывшаго Дерптскаго университета за сто лѣтъ его существованія: (1802–1902). Юрьевъ: тип. К. Маттисена, 1902, томъ 1, IV.

⁴⁵ 1892. gada 9. decembra diploms Nr. 178. No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

⁴⁶ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 5213, Apr. nr. 3, Lietas nr. 944, 18. lpp.

⁴⁷ No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

⁴⁸ Turpat.

P. Minca meita Edīta un abi dēli bija juristi. Gan Edgars, gan Morics Minci mācījās Rīgas Pilsētas ģimnāzijā, bet pēc evakuēšanās uz Maskavu, turpināja mācīties «Pētera–Pāvila ģimnāzijā»⁴⁹. Vēlāk pēc pārceļšanās uz Vāciju abi pabeidza Heidelbergas ģimnāziju. Pēc tam brāļi studēja tieslietas Heidelbergas un Berlīnes universitātēs, zināšanas papildinot Londonā un mācoties britu tiesības advokātu kursus.⁵⁰ 1927. gadā abi brāļi pabeidza Latvijas Universitātes Tieslietu un tautsaimniecības fakultāti. 1927. gada 23. novembrī abi brāļi kļuva par zvērināta advokāta P. Minca palīgiem. M. Mincs par zvērinātu advokātu kļuva 1935. gada 8. maijā, bet E. Mincs – 1936. gada 29. janvārī.⁵¹ Taču pēc visai Latvijas tautai zīmīgā 1941. gada 14. jūnija prof. P. Minca dēlu likteņi izvērtās atšķirīgi.

Vecākais dēls Edgars 1941. gada 14. jūnijā kā P. Minca ģimenes loceklis kopā ar tēvu un māti tika izvests uz Krasnojarskas novadu. Izsūtījumā E. Mincs strādāja lauksaimniecības darbos 3. Staļina kolhozā, bet kopš 1942. gada 26. jūnija – par juriskonsultu Kanskas Mežu rūpnīcā un Hidrolīzes rūpnīcā.⁵²

Saskaņā ar 1956. gada 16. februāra izziņu E. Mincs atbrīvots,⁵³ taču viņa māte H. Minca atbrīvota tikai 1956. gada 29. aprīlī.⁵⁴ Avotos norādīts, ka E. Mincs atgriezās Rīgā 1958. gadā un strādāja par juriskonsultu. Mira 1963. gada 17. augustā.⁵⁵

Savukārt M. Mincs netika izsūtīts, bet palika nacistu okupētajā Rīgā. 1941. gada 11. augustā M. Mincs pat nosūtīja vēstuli Zvērinātu advokātu padomei, lūdzot atļauju «iespējamības robežās turpināt advokāta darbību»⁵⁶. Tomēr tajā pašā 1941. gadā M. Mincs tika ievietots Rīgas geto.⁵⁷ Vairāk nekādu ziņu par M. Mincu nav, līdz ar to raksta autors secina, ka visticamāk M. Mincs tika noslepkavots tieši

⁴⁹ Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 357. lpp.

Visticamāk domāta Petropavlovskas vīriešu mācību iestāde (oriģ. krievu val. – *Петропавловское мужское училище*) – nevalstiska mācību iestāde zēniem, kas bija saistīta ar evaņģēliski luteriskās sv. apustuļu Pētera un Pāvila katedrāli Maskavā. Tika uzskatīta par vienu no lielākajām vācu mācību iestādēm Maskavā, kura 1918. gadā tika slēgta.

⁵⁰ Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 357. lpp.

⁵¹ Turpat.

⁵² Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 1987, Apr. nr. 1., Lietas nr. 17150, 39. lpp.

⁵³ Turpat, 105. lpp.

⁵⁴ Turpat, 79. lpp.

⁵⁵ Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 357. lpp.

⁵⁶ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 7354, Apr. nr. 1, Lieta nr. 545, 61. lpp.

⁵⁷ Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 357. lpp.

«masu slepkavību laikā Rumbulā [, kas] notika 1941. g. 30. novembrī un 8. decembrī. Šajās divās dienās tika nogalināts apmēram 24 000 ebreju»⁵⁸.

V. Paula Minca profesionālā un zinātniskā darbība

Raksta autors galvenokārt vadījies no pašā P. Minca norādītās informācijas un viņa kā represētā lietas materiālos⁵⁹ atrodamajām ziņām.

Zvērināta advokāta darbība

Rīgas pilsētas Sociālās nodrošināšanas nodaļai lūgumā par pensijām P. Mincs norādīja, ka 1891. gada 21. februārī ieskaitīts zvērinātu advokātu palīgu skaitā Rīgā, taču arhīvos atrodama izziņa, ka tikai ar 1891. gada 29. decembra lēmumu viņš ieskaitīts zvērinātu advokātu palīgu juridisko konferenču 7. grupā.⁶⁰

«Kā advokāts Prof. P. Mincs piedalījās arī sabiedriski nozīmīgās prāvās, piemēram, aizstāvot cenzūras likumu pārkāpšanā apsūdzēto liberālā žurnāla «Baltische Monatschrift» redaktoru»⁶¹.

Latvijas Zvērinātu advokātu sarakstā saskaņā ar Latvijas Zvērinātu advokātu padomes apliecību prof. P. Mincs tika iekļauts 1921. gada 28. septembrī⁶².

Tāpat arī viņš aktīvi piedalījās Latvijas Zvērinātu advokātu koleģiālajās institūcijās, tajā skaitā 1935. gada 1. marta kopsapulcē viņš tika ievēlēts par Latvijas Zvērinātu advokātu padomes locekli.⁶³

Akadēmiskā karjera

1917. gadā P. Mincs tika apstiprināts par Maskavas Universitātes privātdocentu, bet 1918. gadā par Tērbatas Universitātes (tajā brīdī – Jurjevas Universitātes) privātdocentu.⁶⁴ 1918. gada 5. martā prof. P. Mincam tika izsniegta Jurjevas Universitātes rektora parakstīta apliecība Nr. 295, kurā tika apstiprināts, ka prof. P. Mincs ir Jurjevas Universitātes Krimināltiesību katedras privātdocents⁶⁵.

⁵⁸ Ezergailis A. Holokausts vācu okupētajā Latvijā. 1941–1944. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999, 272. lpp.

⁵⁹ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda Nr. 1986, Apr. Nr. 2, Lieta nr. P-10145.1.

Latvijas Valsts arhīvs. Fonda Nr. 1986, Apr. Nr. 2, Lieta nr. P-10145.2.

⁶⁰ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 5213, Apr. nr. 3., Lietas nr. 944, 6., 8. lpp.

⁶¹ No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

⁶² Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13., Lietas nr. 1162, 3. lpp.

⁶³ Tieslietu ministrijas un tiesu vēsture 1918–1938. Tieslietu ministrijas izdevums. Sast. K. Veitmanis, A. Menģelsons. Rīga: Valsts dzelzceļu tipogrāfija, 1939, 434. lpp.

⁶⁴ Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939. II daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfijas. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 531. lpp.

⁶⁵ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13, Lietas nr. 1162, 5. lpp.

Savukārt 1919. gadā, pārceļoties uz Vāciju, prof. P. Mincs uzsāka nodarboties ar zinātnisko darbību Heidelbergas Universitātē.⁶⁶

Atgriežoties Latvijā, prof. P. Mincs turpināja savu akadēmisko karjeru Latvijas Universitātē.

«1919. gada 27. septembrī pēc Latvijas Universitātes atklāšanas, viņš pieskaitīts pie tās mācībspēkiem un sākot ar 1920. gada sākumu lasīja krimināltiesību un kriminālprocesa kursu»⁶⁷.

Pirmajā studiju gadā (1919/1920) Tiesību zinātņu nodaļā lasīja tikai trīs mācību spēki: Doc. Augusts Lēbers (1865–1948) – ievadu tiesību zinātnē, prof. Benedikts Frēze (1866–1942) – romiešu tiesības un vispārējo tiesību vēsturi un prof. P. Mincs – krimināltiesības.⁶⁸ Nākamajā studiju gadā (1920/1921) prof. P. Mincs uzsāka pasniegt kriminālprocesu.⁶⁹

Latvijas Augstskolu dekānu padome 1921. gada 21. janvāra sēdē ar vienbalsīgu balsojumu P. Mincu ievēlēja par profesoru,⁷⁰ lai gan pirms tam par šo jautājumu bija daudz strīdu un domstarpību.

«Pirmās republikas laikā universitātē [vispār] strādāja tikai divi ebreju akadēmiķi⁷¹ un tikai viens no viņiem ieguva pilnu profesūru, proti, Pauls Mincs Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē. [...] Tomēr 1921. gadā, kad Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte ievēlēja Mincu par profesoru, viņa iecelšanai bija pretinieki.»⁷²

Pārsvārā prof. P. Mincs lasīja krimināltiesību un kriminālprocesa kursus Latvijas Universitātē, krimināltiesības Krievu Juridiskajosursos, kā arī minoritāšu tiesības un starptautiskās tiesības 1921. gadā dibinātajā privātajā Vācu augstskolā Rīgā,⁷³ kuras uzdevums bija veicināt un izplatīt zinātnei Latvijā dzīvojošo vācu tautības pilsoņu vidū.⁷⁴

⁶⁶ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.1., 8. lpp.

⁶⁷ Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939. II daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfijas. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 532. lpp

Latvijas Universitātes arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13, Lietas nr. 1162, 65. lpp.

⁶⁸ Latvijas Universitāte divdesmit gados 1919–1939. I daļa. Vēsturiskas un statistiskas ziņas par universitāti un tās fakultātēm. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 748–749. lpp.

⁶⁹ Turpat, 749. lpp.

⁷⁰ Latvijas Universitātes arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13, Lietas nr. 1162, 8. lpp.

⁷¹ Otrs bija prof. P. Minca brālis – Vladimirs Mincs. Sk.: Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919–1939. II daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfija. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 27. lpp.

⁷² Horts P. B. Svešie elementi. Latvijas Universitātes latviešu un ebreju studentu demarkācija un konflikts (1919–1940) Rīga: Latvijas Arhīvi, 2004, Nr. 4, 26.–27. lpp. [59. – 60.] lpp.

⁷³ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Mincs (1868–1941) Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. XX gs. 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 17. lpp

⁷⁴ Turpat.

Studentu vidū vispopulārākais prof. P. Minca sarakstītais darbs bija Krimināltiesību kurss.⁷⁵ Prof. P. Minca bija viens no pirmajiem, kas izdeva studentu vajadzībām mācību grāmatu savā kursā.⁷⁶

Taču kopumā prof. P. Minca lekcijas nebija studentu iecienītas, un auditorija bija pustukša. Kā iemesls norādīts gan tas, ka viņam bija krimināltiesību mācību grāmata un nevajadzēja visu skrupulozi pierakstīt lekcijās, gan arī tas, ka profesors pavāji prata latviešu valodu,

«lekciju viņš vārda tiešā nozīmē vārds vārdā lasīja, acis ne mirkli neatraujot no papīra»⁷⁷.

1938. gadā prof. P. Minca sasniedza 70 gadu vecumu, tāpēc vairs nevarēja strādāt par profesoru Latvijas Universitātē. Ņemot vērā pasniedzēju trūkumu, Latvijas Universitāte pārskaitīja prof. P. Minca ārstata amata⁷⁸, atbrīvojot viņu no krimināltiesību kursa lasīšanas, uzdodot

«viņam lasīt kriminālprocesu 4 st. lekc., 2 st. sem. un 2 dipl. d. vad. nedēļā»⁷⁹.

Prof. P. Minca sniedza nozīmīgu ieguldījumu, ne tikai veicot savu zinātnisko darbību, bet arī palīdzot jauniešiem speciālistiem attīstīt izpratni par tiesībām. Līdz ar to

«visi Latvijas brīvvalsts juristi bija viņa audzēkņi»⁸⁰.

Zinātniskās publikācijas

Prof. Līna Birziņa (1910–2007), pētot un aprakstot P. Minca biogrāfiju, norādīja arī viņa sarakstītos darbus, proti, «Die Lehre von der Beihilfe» (tulk. no vācu val. – Mācība par atbalstīšanu) (1892), «Extraordinäre Strafjustiz: rechtsgeschichtlichen Studien» (tulk. no vācu val. – Ekstraordinārā krimināljustīcija: tiesību vēstures studijas) (1918), turpmāk – «Ekstraordinārā krimināljustīcija», «Krimināltiesību kurss I» (1918), «Jaunā sodu likuma komentārs» (1934), «Английская система принудительного воспитания», (tulk. no krievu val. – Angļu sistēma piespiedu audzināšanā) (1896),

⁷⁵ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Minca (1868–1941) Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. XX gs. 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 18. lpp.

⁷⁶ Lejiņš P. Bibliogrāfija. Profesors P. Minca, Krimināltiesību kurss, Vispārējā daļa, 1934. g., 329. lpp., Krimināltiesības, Speciālā daļa, 1939. g., 429. lpp., Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1940. gada 1. maijs, Nr. 3., 618. lpp.

⁷⁷ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Minca (1868–1941) Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. XX gs. 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 18. lpp.

⁷⁸ Latvijas Universitātes arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13, Lietas nr. 1162, 92. lpp.

⁷⁹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 7427, Apr. nr. 13, Lietas nr. 1162., 94. lpp.

⁸⁰ Ūdris J. Kāda būs, apsolutā zeme? Latvijas Vēstnesis, 1995. gada 19. janvāris, Nr. 9, 3. lpp.

«Третьейская сделка и третьейский суд» (tulk. no krievu val. – Šķīrējtiesas darījums un šķīrējtiesa) (1917), «Курс уголовного права» (tulk. no krievu val. – Krimināltiesību kurss) (1925–1928).⁸¹

Tajā pašā laikā prof. P. Minca sarakstīto publikāciju klāsts ir krietni vien plašāks. To pilns uzskaitījums nav iespējams šai publikācijai atvēlētā apjomā. Tāpat ārpus šī raksta ievariem izpaliek prof. P. Minca kā kriminālprocesuālista teorētiskie uzskati, kā arī viņa «ekstraordinārās krimināljustīcijas» doktrīna, kas arī viennozīmīgi ir pelnījuši atsevišķu publikāciju.⁸²

Darbs likumprojektu izstrādāšanas komisijās

Paralēli zvērināta advokāta darbam un akadēmiskai karjerai prof. P. Mincis aktīvi piedalījās dažādās likumu izstrādāšanas komisijās – no 1921. gada līdz 1930. gadam viņš darbojās Sodu likuma izstrādāšanas komisijā,⁸³ kā arī 1930. gadā likumprojekta par administratīvām pavēlēm komisijā, no 1930. gada līdz 1935. gadam likumprojekta par jaunatnes tiesām komisijā, no 1931. gada līdz 1932. gadam likumprojekta par zvērināto tiesām komisijā, 1932. gadā likumprojekta par aizstāvību iepriekšējā izmeklēšanā komisijā.⁸⁴

No visām minētajām komisijām īpaši jāizceļ Sodu likuma izstrādāšanas komisija. Kā norādīts arhīva materiālos, tad

«5 gadu un 4 mēnešu darba laikā Prof. P. Mincis informēja komisiju par Rietum–Eiropas likumdevēja darbu, izmantojot tādus projektus, kā Šveices 1918. gada Sodu likums, Vācijas 1912., 1919., 1925. gada kodekss un citu ārvalstu spēkā esošus kodeksus»⁸⁵.

Līdz ar to konstatējams, ka Latvijas Sodu likums tika izstrādāts, lielā mērā ņemot vērā citu ārvalstu likumdevēju darbu, kura smalkai izpētei bija pievērsies prof. P. Mincis. Pēc ilgām diskusijām likumprojekts tika pieņemts 1933. gada 16. jūnijā un stājās spēkā 1933. gada 1. augustā.

⁸¹ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Mincis (1868–1941) Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. XX gs. 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 18. lpp.

⁸² Īss ieskats Prof. P. Minca kriminālprocesuālajos uzskatos un viņa «ekstraordinārās krimināljustīcijas» doktrīnā atrodams publikācijā «Godinot Profesoru Paulu Mincu»

Sk. Rusanovs E. Godinot Profesoru Paulu Mincu. Pieejams: <https://www.rusanovs.lv/news/godinot-profesoru-paulu-mincu/> [aplūkots 2020. gada 30. jūnijā].

⁸³ LU profesori Roberts Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Mincis (1868–1941). Dzīve un darbība. No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures. 20. gadsimta 20. un 30. gadi. Sast. L. Birziņa. Rīga: Latvijas Universitāte, 1992, 18. lpp.

⁸⁴ Latvijas Universitāte divdesmit gados. 1919–1939. II daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfijas. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 532. lpp.

⁸⁵ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 1303, Apr. nr. 2., Lietas nr. 64., 48. lpp.

1939. gada 2. februārī prof. P. Mincs kopā ar prokuroru Antonu Otto Karčevski–Kalmi (1900–1941) no Latvijas Profesiju Kameras priekšsēdētāja Edmunda Ziemeļa (1880–1970) un ģenerālsekretāra Roderika Pavasara (1911–1982) saņēma paziņojumu –

«esmu Jūs iecēlis par locekli komisijā, kuras uzdevums sniegt atsauksmi par Kriminālprocesa likuma reformprojektu»⁸⁶.

Tāpat arī prof. P. Mincs darbojās Ungārijas Kriminālkodeksa sastādīšanas komisijā⁸⁷, par ko saņēma Ungārijas Nopelnu krustu II klase⁸⁸.

Dalība nacionāla un starptautiska mēroga kongresos

Nacionālā mērogā prof. P. Mincs aktīvi piedalījās gan kongresu organizēšanā, gan arī viedokļu izteikšanā tajos.

Pirmajā Latvijas Juristu kongresā, kas notika 1932. gada 24.–26. janvārī,⁸⁹ prof. P. Mincs kopā ar senatoru Kārli Ozoliņu (1866–1933) un prof. Vasīliju Sinaiski (1876–1949) tika ievēlēts par vienu no kongresa priekšsēdētāja biedriem un uzstājās divās plenārsēdēs.⁹⁰ Krimināltiesību sekcijā prof. P. Mincs uzstājās ar referātu «Jūrisko personu kriminālatbildība»⁹¹, savukārt Juridiskās izglītības un juristu profesionālā stāvokļa sekcijā, nenoliedzami, ņemot vērā savu personīgo pieredzi, prof. P. Mincs uzstājās ar referātu «Juridiskā izglītība Vācijā, Francijā, Amērikas Savienotajās Valstīs»⁹².

Pirmajā Latvijas Krimināltiesību kongresā 1937. gadā tika iztirzāti dažādi kriminālprocesa jautājumi, tostarp, jau minētā aizstāvja pielaišana iepriekšējā izmeklēšanā, tiesnešu piedalīšanās sprieduma izpildīšanā u.c.⁹³ Minētais kongress uzskatāms par sagatavošanos 1937. gada 26.–31. jūlijā notiekošajam IV Starptautiskajam krimināltiesību kongresam Parīzē, kuru rīkoja Starptautiskā krimināltiesību apvienība (oriģ. franču val. – Association internationale de droit pénal).

Minētajā starptautiskajā kongresā cita starpā tika skatīti šādi jautājumi:

⁸⁶ No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

⁸⁷ No NKVD līdz KGB Politiskās prāvas Latvijā 1940–1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs. R. Vīksnes un K. Kangera red. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999, 516. lpp.

⁸⁸ Valsts prezidenta rīkojums. Valdības vēstnesis, 1931. gada 26. marts, Nr. 69, 1. lpp.

⁸⁹ Sinaiskis V. Pirmais juristu kongress. (24.–26. jan. 1932). Jurists, 1932. gada 1. janvāris, Nr. 1., 1.–4. lpp.

⁹⁰ Jurkowska O. I Latvijas juristu kongress. Atreferējums. Jurists, 1932. gada 1. janvāris, Nr. 1., 3–12. lpp.

⁹¹ Turpat, 5. lpp.

⁹² Turpat, 9. lpp.

⁹³ Šulcs L. Kriminālprocess: [lekcijas]. Rīga: [B. i.], 1940, 7. lpp.

«[3.] Vai ir pieļaujams, ka tiesnešiem būtu iespēja atzīt par sodāmu un sodīt par rīcību, kas tieši nav ietverta esošajos sastāvos? («Nullum delictum sine lege») un [4.] Kādas garantijas būtu sniedzamas aizdomās turētajam pirmstiesas izmeklēšanā?»⁹⁴

Lai gan lielākā daļa no kongresa dalībniekiem balsoja par aizstāvja pieļaišanu iepriekšējā izmeklēšanā, Latvijas delegāti atturējās no balsošanas⁹⁵. Kā norādīja prokurors T. Ūdris

«[t]o darīt viņu pamudināja kā pats rezolūcijas saturs, tā arī viņas ieturētā kontrādikcijas principa spilgtā veicināšana, kam delegācija, saprotams, ievērojot Latvijas likumdošanas ieņemto stāvokli un arī Latvijas sagatavojošā kongresa noraidošu viedokli pret minēto principu, nekādi piekrist nevarēja.»⁹⁶

Līdz ar to jāsecina, ka arī prof. P. Mincs, lai gan referātā pauda vienotu viedokli ar citu valstu delegātiem, kā delegācijas loceklis piekāpās Latvijas oficiālajai pozīcijai.

Otrais Latvijas Krimināltiesību kongress notika 1940. gada aprīlī un tajā iztirzāti jautājumi: delikventa nodrošināšana ar naudas garantiju, pārsūdzības nelietīga izmantošana u.c.⁹⁷

Prof. P. Mincs bija delegāts Starptautiskās tiesību salīdzinošās akadēmijas (oriģ. franču val. – Académie internationale de droit comparé) Pirmajā kongresā 1932. gadā Hāgā, kur piedalījās kā speciāreferents, izskatot jautājumu «Noziedznieku izdošanas noteikumu unifikācija».⁹⁸ Tāpat arī prof. P. Mincs piedalījās Starptautiskās kriminālās un penitenciarās komisijas 11. kongresā 1935. gadā Berlīnē⁹⁹ un 6. Krimināltiesību Unifikācijas konferencē 1935. gadā Kopenhāgenā.¹⁰⁰

Latvijas Universitātes vēstures apkopojuma grāmatā norādīts, ka prof. P. Mincs piedalījies arī Londonas (1925)

«Starptautisko krimināllietu kongresā, kā arī kā Latvijas Universitātes delegāts [komandēts] uz Baltijas Juristu kongresu Kauņā (1931). [..] No 1934. g. [Prof.] P. Mincs ir Latvijas delegāts Commission Internationale penale et penitentiaire Bernē un no 1935. g. arī Bureau International pour l'unification

⁹⁴ Fourth international congress of penal law (Paris, 26–31 July 1937). Dans: Revue internationale de droit pénal, 2015 / 1–2 (Vol. 86), p. 265–268.

⁹⁵ Хроника. Четвертый международный конгресс уголовного права в Парижѣ. В: Вѣстникъ русскаго юридическаго общества 1929–1938 «Законъ и судъ». 1937 годъ, № 7, с. 1625. Sast. A. Šmite, A. Poriete. Arb. red. L. Krūmiņa. Rīga: Latvijas juristu biedrība, Senatora Augusta Lēbera fonds, 2000, IV, 7. sēj.

⁹⁶ Ūdris T. IV Parīzes Starptautiskā krimināltiesību kongresa darbības gaita. Rīga: Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1937. gada 1. oktobris, Nr. 4, 784. lpp.

⁹⁷ Šulcs L. Kriminālprocess: [lekcijas]. Rīga: [B. i.], 1940, 7. lpp.

⁹⁸ Grinbergs J. Pirmais starptautiskais tiesību salīdzinošās kongress. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1932. gada 1. septembris, Nr. 9–10, 276. lpp.

⁹⁹ Starptautiskā kriminālā un penitenciarā komisija. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1935. gada 1. janvāris, Nr. 1., 204. lpp.

Latvju juristi ārzemēs. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1935. gada 1. marts, Nr. 2., 647. lpp.

¹⁰⁰ Komandējums uz ārzemju kongresiem. Latvijas Kareivis, 1935. gada 23. augusts, Nr. 190, 1. lpp.

du droit penal Parīzē; 1938. g. viņš ievēlēts par Association Internationale de droit penal centrales valdes locekli (Parīzē)». ¹⁰¹

VI. Paula Minca sabiedriskā un politiskā darbība

Prof. P. Mincs bija Tautu Savienības veicināšanas biedrības padomes loceklis, Čakstes piemiņas fonda valdes loceklis, Vidzemes Patronāta biedrības valdes loceklis, Latvijas Universitātes Akadēmiskās biedrības valdes loceklis, žurnāla «Zakon i sud» (oriģ. krievu val. – Закон и суд, tulk. – likums un tiesa) līdzstrādnieks u.c. ¹⁰²

Tāpat arī prof. P. Mincs bija Krimināltiesību biedrības Latvijā valdes priekšsēdētājs, Rīgas Vācu juristu biedrības, Krievu juridiskās biedrības valdes loceklis, kā arī Ebreju advokātu savienības priekšsēdētājs. ¹⁰³

Dalība dažādās ebreju nevalstiskās un sabiedriskās organizācijās

Prof. P. Mincs ļoti aktīvi iesaistījās vairākās ebreju biedrībās. Jau 1894. gadā viņš tika ievēlēts Rīgas Pretubagošanas biedrības Ebreju patversmes valdē, kurā darbojās divdesmit gadus. ¹⁰⁴

Prof. P. Minca ļoti interesēja dažādi ar izglītību un tās pieejamību saistīti jautājumi. Proti, 1898. gadā Leibs Šalits (?–1906, precīzākus datus raksta autoram neizdevās atrast) un prof. P. Mincs pēc

«ilgstošiem pūliņiem Rīgā nodibināja biedrību izglītības izplatīšanai starp Krievijas ebrejiem». ¹⁰⁵

Prof. P. Mincs no 1906. līdz 1918. gadam bija tās priekšsēdētājs. ¹⁰⁶ Savu dalību šajā biedrībā prof. P. Mincs norādīja arī 1941. gada 14. oktobra nopratināšanā. ¹⁰⁷ Tāpat šajā nopratināšanā viņš minēja, ka bijis viens no ebreju skolas «Ezra» dibinātājiem, priekšsēdētājs un organizators Jeruzalemes Universitātes draugu sabiedrībai. ¹⁰⁸

1904. gadā Prof. P. Mincs bija

¹⁰¹ Latvijas Universitāte divdesmit gadus. 1919–1939. II daļa. Mācības spēku biogrāfijas un bibliogrāfijas. Rīga: Latvijas Universitāte, 1939, 532. lpp.

¹⁰² Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 359. lpp.

¹⁰³ Turpat, 357. lpp.

¹⁰⁴ No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

¹⁰⁵ Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 100. lpp.

¹⁰⁶ Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 358. lpp.

¹⁰⁷ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145, 9. lpp.

¹⁰⁸ Turpat.

«viens no līdzdibinātājiem ebreju «Krievu—japāņu karā ievainoto karavīru atbalsta biedrībai», kas palīdzēja visu ticību un tautību karavīriem Rīgas lazaretēs».¹⁰⁹

Savukārt no 1915. gada vadīja Kurzemes padzīto bēgļu palīdzības komiteju¹¹⁰.

Papildus tam viņš piedalījās arī citās sabiedriskās organizācijās, piemēram, bija biedrības «Palestīnas līga Latvijā» sekretārs, Ebreju aģentūras Baltijas valstīs loceklis.¹¹¹

Tādējādi līdztekus advokāta praksei prof. P. Mincs bija

«arī viens no redzamākajiem ebreju sabiedriskās dzīves veicinātājiem [Rīgas] pilsētā.»¹¹²

Politiskā darbība

Par prof. P. Minca politiskās darbības sākumu ir uzskatāma 1905. gada revolūcija, jo

«Jau revolūcijas sākumā viņš nostājās Ebreju konstitucionāli demokrātiskās partijas (ap 900 biedru) priekšgalā, kā arī līdzdarbojās Krievijas ebreju līdztiesības izcīnīšanas savienībā. Viņš bija aktīvs dalībnieks arī tā sauktajā Rīgas progresīvajā blokā, ko izveidoja liberāli noskaņoti latviešu, ebreju un krievu politiķi un kas visās vēlēšanās un sabiedriskajās diskusijās pretimstāvēja vācbaltu konservatīvajām aprindām. Viņš aktīvi iestājās par sodu mīkstināšanu notiesātajiem revolucionāriem, un pats tika apsūdzēts revolucionāru atbalstīšanā. Tomēr [prof. P.] Minca autoritāte ļāva paralēli meklēt arī kompromisu ar varas iestādēm. 1906. gadā viņu kā Rīgas pārstāvi iecēla Vidzemes provinciālpadomē – konsultatīvajā orgānā, kam bija jāpiedalās pašvaldību reformas izstrādē, kas gan netika ieviesta.»¹¹³

Visaktīvāk prof. P. Mincs darbojās tieši nosauktajā Ebreju nacionāli—demokrātiskajā partijā un bija arī šīs partijas priekšsēdētājs.¹¹⁴ Partijas statūtos definētais mērķis bija –

«iesakņot Latvijas ebrejus Latvijas demokrātiskā valstī kā pilntiesīgu un autonomu nacionāli—kulturālā un reliģijas ziņā tautas grupu».¹¹⁵

¹⁰⁹ No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

¹¹⁰ Turpat.

¹¹¹ Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 108. lpp.

¹¹² Treijs R. Latvijas valsts un tās vīri: Labklājība: Valdībā iekļauj cittautiešus. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 18. jūnijs, Nr. 180–181 (1241/1242), 6. lpp.

¹¹³ No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

¹¹⁴ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 2200. Apr. nr. 1., Lietas nr. 8, 2. lpp.

¹¹⁵ Turpat, 3. lpp.

Pats prof. P. Mincs 1941. gada 14. oktobra nopratināšanā, norādot savas sabiedriskās aktivitātes, atbildēja, ka no 1920. gada līdz 1934. gadam bijis biedrs partijā «Ebreju progresīvā apvienība», izpildot sekretāra pienākumus šajā partijā.¹¹⁶

Prof. P. Mincs bija Satversmes Sapulces loceklis, kā arī 1919. gada 13. jūlijā prof. P. Mincu kā vienu no «Ebreju nacionāli–demokrātiskās partijas» pārstāvjiem iekļāva Tautas padomē.¹¹⁷ Vairākkārt prof. P. Mincs gan no Ebreju nacionāli–demokrātiskās partijas, gan arī no ebreju partiju apvienības mēģināja kandidēt Latvijas Republikas Saeimas vēlēšanās.¹¹⁸ Tomēr viņš tā arī nekad netika ievēlēts Saeimā. Arī pašai partijai neveicās un 1931. gada 4. jūnijā tika publicēts paziņojums Valdības Vēstnesī

«Žīdu nacionāl–dēmokrātiskās partijas ārkārtēja pilna sapulce 1931. gada 11. jūnijā. Darba kārtībā: Partijas likvidēšana.»¹¹⁹

Tāpat arī prof. P. Mincs bijis cionistu organizācijas «Keren Haseod» revīzijas komisijas priekšsēdētājs.¹²⁰

Valsts Kontroliera amats un darbs Ministru Kabinetā

Prof. P. Mincs 1918. gada 19. decembrī bija iecelts Latvijas Senātā – valsts augstākajā tiesas institūcijā, tomēr sakarā ar boļševiku karaspēka ienākšanu Rīgā, prof. P. Mincs tā arī neuzsāka savu darbu Latvijas Republikas Senātā. Taču visievērojamākais prof. P. Minca sasniegums politiskajā karjerā ir viņa darbs Ministru Kabinetā. 1919. gada 13. jūlijā pats tā brīža Ministru Prezidents Kārlis Ulmanis (1877–1942) personiski uzaicināja prof. P. Mincu kļūt par Valsts Kontrolieri,¹²¹ kam viņš, nosūtot steidzamu telegrammu¹²², piekrita un devās uz Rīgu, lai pildītu pienākumus.¹²³

Prof. P. Mincs bieži tika dēvēts par «uzspiestu» ministru, jo

«Pagaidu Valdība varēja atgriezties pie varas tikai pateicoties Sabiedrotajiem, kuri uzstādīja noteikumu, ka Ministru Kabinets ir reorganizējams un tajā jāauzaicina arī minoritāšu pārstāvji. Izpildot šo noteikumu, tūlīņ pēc pārcelšanās uz Rīgu viena daļa agrāko kabineta locekļu savas pilnvaras nolika, un to vietā nāca citi. Kā minoritātu pārstāvjus Kabinetā uzaicināja – Dr. R. Erhandītu (finanšu ministra amatā) un

¹¹⁶ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145, 9. lpp.

¹¹⁷ Latvijas advokatūra. Zvērināti advokāti un zvērinātu advokātu palīgi biogrāfijās. 1919–1945. Biogrāfiskā vārdnīca. Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 2007, 358. lpp.

¹¹⁸ Turpat, 359. lpp.

¹¹⁹ Valsts kontrolieris P. Mincs. Valdības vēstnesis. 1931. gada 4. jūnijs, Nr. 121., 358. lpp.]

¹²⁰ Bobe M. Ebreji Latvijā. Rīga: biedrība Šamir, 2006, 108. lpp.

¹²¹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda Nr. 5213, Apr. nr. 3, Lietas nr. 944., 14. lpp.

¹²² Oriģ. vācu val. – TELEGRAMA. URGENT! MINISTER PRESIDENT ULMANIS LIBAU via KOPENHAGEN TELEGRAM AUF UMWEGEN VERSPAETET ERHALTEN BIN BEREIT ANGEBOTENES AMT ANZUNEHMEN NACH ERLEDIGUNG DRINGENDER ANGELEGENHEITEN AUF DURCHREISE BERLIN TREFFE DEMNACHST RIGA EIN PAUL MINZ KURFUERSTENHODE?

¹²³ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 1312, Apr. nr. 25, Lieta nr. 307, 2. lpp.

E. Magnusu (ieکشلیetu ministra amatā). Vēlāk, augusta sākumā, nāca klāt vēl prof. P. Mincs kā valsts kontrolieris. Pārorganizētais Kabinets stājās darbā 14. jūlijā.»¹²⁴

Vēsturnieks Aivars Stranga šajā sakarā norādīja, ka

«minoritāšu pārstāvju iekļaušanai valdībā tomēr nebija sakara ar apzinīgu [K.] Ulmaņa politiku minoritāšu jomā, kuras vēl nebija un nevarēja būt, vēl mazāk – ar minoritāšu autonomijas gatavošanu, kura joprojām nebija dienas kārtībā. Viņi tika iekļauti Antantes valstu spiediena rezultātā, īstenojot solījumus, kurus [K.] Ulmanis bija devis to diplomātiem un militārpersonām Liepājā»¹²⁵.

Ministru Kabinets tika sastādīts jau jūlijā, taču prof. P. Mincs pie saviem pienākumiem ķērās klāt tikai augustā, tas atspoguļots arī vienā no tā brīža laikrakstiem publikācijā

«Valsts Kontrolieris P. Mincs ierodas šodien Rīgā, lai uzņemtos jaunus amata pienākumus»¹²⁶.

Pirmo dokumentu šajā postenī – rīkojumu «Par pensiju paaugstināšanu karavīru ģimenēm un kara invalīdiem» – prof. P. Mincs kopā ar K. Ulmani parakstīja vien 1920. gada 30. decembrī.¹²⁷

Prof. P. Mincam, strādājot Valsts Kontrolē, par vienu no prioritātēm tika izvirzīta iekšējās iekārtas izveidošana, bet pats Prof. P. Mincs par vienu no galvenajiem darbības virzieniem noteica turpināt

«noteikumu izstrādi, kur būtu plašāk aprakstīta revīzijas gaita»¹²⁸.

Prof. P. Mincs veiksmīgi strādāja par Valsts Kontrolieri otrajā (1919. gada 14. jūlijs līdz 1919. gada 8. decembris), trešajā (1919. gada 9. decembris līdz 1920. gada 11. jūnijs) un ceturtajā (1920. gada 12. jūnijs līdz 1921. gada 18. jūnijs) Ministru Kabinetā, papildus no 1920. gada 23. decembrim līdz 1921. gada 18. jūnijam ieņemot arī Darba ministra amatu.¹²⁹

VII. Apcietinājums un nāve

Padomju vara nebija labvēlīga nedz pret latviešiem, nedz pret ebrejiem, nedz arī pret citām tautībām. Kā norāda A. Ezergailis, tad

¹²⁴ Latvija desmit gados. Latvijas valsts nodibināšana un viņas pirmo 10 gadu darbības vēsture. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1928, 34. lpp.

¹²⁵ Stranga A. Ebreji un diktatūras Baltijā. 1926–1940. Rīga: Latvijas Universitātes Jūdaikas Studiju Centrs, 2002, 101. lpp.

¹²⁶ Paziņojumi. Latvijas Sargs, 1919. gada 6. augusts, Nr. 105, 1. lpp.

¹²⁷ Treijs R. Latvijas valsts un tās vīri: Labklājība: Valdībā iekļauj cittautiešus. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 18. jūnijs, Nr. 180–181 (1241/1242), 6. lpp.

¹²⁸ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda Nr. 1307, Apr. nr. 1, Lietas nr. 148.1., 6. lpp.

¹²⁹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 5213, Apr. nr. 3., Lietas nr. 944, 19. lpp.

«pirmos likumus attiecībā uz ebrejiem pieņēma padomju vara, nevis nacisti. [...] Komunistiem nebija vajadzīgi ebreji kapitālisti, cionisti, sociālisti un mozusticīgi»¹³⁰,

vēl jo vairāk

«sevišķi naidīgi komunisti bijuši pret ebreju cionistiem, buržuāziju un ticīgajiem ebrejiem»¹³¹.

Līdz ar to nav pārsteigums, ka represiju vilnis būtiski skāra arī inteliģences pārstāvju, sabiedriski aktīvo, politiski nozīmīgo prof. P. Minca ģimeni.

Savās atmiņās Vineta Studāne (1913–1994) atcerējās, kā prof. P. Mincu atveda uz Torņakalna staciju, ievietojot prof. P. Mincu ar ģimeni pie citām prominentām ģimenēm vagonos.¹³²

Prof. P. Mincs 1941. gada 14. jūnijā tobrīd savā faktiskajā dzīves vietā Rīgā, Valdemāra 27/29 – 4¹³³ (procesuālajos dokumentos sākotnēji tika norādīta nepareiza adrese – Rīgā, Valdemāra ielā 15 – 1¹³⁴) tika apcietināts¹³⁵ un kopā ar sievu – H. Mincu un vecāko dēlu – E. Mincu izsūtīts¹³⁶ uz Kraslagu¹³⁷.

Arestētā anketas 11. punktā, kurā jānorāda

«sociālā izcelsme (kas bija māte un tēvs)»

ir izdarīts ieraksts

«nāk no lielas buržuāziskas ģimenes. Tēvs bija pilnvarnieks firmā «Fridland» Rīgā. Savukārt māte bija dzimusi šajā pašā Fridland ģimenē»¹³⁸

¹³⁰ Ezerģailis A. Holokausts vācu okupētajā Latvijā. 1941–1944. Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 1999, 92. lpp.

¹³¹ Turpat, 57. lpp.

¹³² Studāne V. Dzīve ir nomocīta. Grāmata: Via dolorosa: staļinisma upuru liecības. Sakārtoja A. Līce. Rīga: Liesma, 1990, 372. lpp.

¹³³ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda Nr. 1986, Apr. Nr. 2, Lieta nr. P-10145.1, 7. lpp.

¹³⁴ Turpat, 6. lpp.

¹³⁵ «Lēmums apcietināšanai» sastādīts 1941. gada 8. jūnijā. To sagatavoja Valsts drošības Tautas komisariāta СПО 3. nodaļas vecākais operatīvais pilnvarotais Ņegerēvičs (krievu val. – *ст. Оперуполномоч. 3 отделения СПО НКВД Негеревич*), bet apstiprināja LPSR Iekšlietu Tautas Komisārs valsts drošības kapteinis Šustins (krievu val. – *Нарком НКВД Латв. ССР капитан гос. безопасности Шустин*) 1941. gada 10. jūnijā. Bez prokurora sankcijas.

Sk. Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.1, 1a. lpp.

¹³⁶ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1987, Apr. nr. 1, Lieta nr. 1750, 3.–4. lpp.

¹³⁷ Izplatīts sāīsinajums no nosaukuma «Krasnojarskas labošanas darbu kolonija» (krievu val. – *Краслаг-Красноярский исправительно-трудовой лагерь*). Sk. Смирнов М. Б. Система исправительно-трудовых лагерей в СССР: Справочник. Под ред. Н. Охотина, А. Рогинского. Москва: Звенья, 1998, с. 211–213.

¹³⁸ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145, 4. lpp.

Uzzinot par sava brāļa likteni, V. Mincs, kurš, kā jau iepriekš minēts, bija izglābis dzīvību pašam V. Leņinam un no viņa arī saņēmis profesūru, kopā ar prof. P. Minca radinieci A. Vendeļ-Čerfasu vērsās pie LPSR IeTK¹³⁹ ar lūgumu atgriezt no izsūtījuma prof. P. Mincu ar ģimeni. Kā citā savā iesniegumā norādīja A. Vendeļ-Čerfasa, tad

«pēc neilga brīža mums norādīja, ka ir pieņemts lēmums par Mincu ģimenes atgriešanu un dots jau konkrēts rīkojums.»¹⁴⁰

Kādā no saviem iesniegumiem A. Vendeļ-Čerfasa norāda, ka

«tieši nezinu, vai nu ievērojot profesora lielo vecumu, vai arī citu apsvērumu dēļ, Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisariātrs deva rakstisku rīkojumu, kuru bija parakstījis Latvijas PSR Iekšlietu tautas komisāra vietnieks, attiecīga ešalona priekšniekam, nekavējoties atļaut prof. P. Mincam atstāt ešalonu, kā atbrīvotam no izsūtīšanas. Šis rīkojums palika tomēr neizpildīts, jo bija nodots par vēlu – ešalons jau bija devies ceļā.»¹⁴¹

Diemžēl sākās karš un lieta tika atstāta bez turpmākas virzības.

Arhīva materiālos ar atzīmi «slepeni» atrodama 1941. gada 3. jūnijā datēta «uzziņa»¹⁴², kuras saturs pēc tam precīzi vārdā tiks pārrakstīts 1941. gada 8. jūnija lēmumā par prof. P. Minca apcietināšanu¹⁴³, bet pēc tam ar nelielām korekcijām arī 1941. gada 15. oktobra apsūdzībā.¹⁴⁴ Šī slepenā uzziņa arī bija vienīgais «pierādījums» prof. P. Minca lietā. Avoti šim «pierādījumam» savukārt bija anonīmu informātoru «Kozlov», «Nikolai» ziņojumi.

Runājot par izsūtījuma apstākļiem, Boriss Taubins (1919–1990) savās atmiņās norādīja:

«Mums kopā ar Mincu ģimeni un Rezniku pāri iedalīja nepabeigtu māju, kurā bija viena liela istaba ar koka grīdu un koka jumtu, bet bez griestiem un ar lielām šķirbām sienās. Mēs gulējām uz salmu maisiem un ēdām, sēžot uz grīdas. [...] Kad tika noskaidrots, ka vēl ne visi strādā, izsauca «izvairījušos» un sarīkoja noskaidrošanu. Profesors [P.] Mincs, starptautiski pazīstams krimināltiesību speciālists, mēģināja atbildēt: «Saskaņā ar likumu, jūs nevarat likt mana vecuma cilvēkam strādāt fizisku darbu», uz ko saņēma atbildi «Ko tu sajēdz no likumiem, veco muļķi!» [...] Naktī uz 1941. gada 8. oktobri pieredzējām skumjus notikumus. Paņēma ciet un aizsūtīja nezināmā virzienā ģimeņu galvas, kas netika paņemti pirms tam,

¹³⁹ Burtu abreviatūra no nosaukuma «Iekšlietu Tautas komisariāts» (krievu val. – *Народный Комиссариат Внутренних Дел*).

¹⁴⁰ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.1, 5. lpp. Uz./l.

¹⁴¹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda nr. 1987, Apr. nr. 1., Lietas nr. 17150, 17., 52. lpp.

¹⁴² Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.1, 4. lpp. Uz./l.

¹⁴³ Krimināllietas Nr. 1648 divos sējumos atrodas trīs lēmumu eksemplāri – divi bez datumiem, viens datēts 1941. gada 8. jūnijā. Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lietas nr. P-10145.1, 1a. lpp., 2. lpp.; Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lietas nr. P-10145.2, 2. lpp.

¹⁴⁴ Sk. Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.2, 14.–15. lpp.

t.s. profesoru [P.] Mincu, Berza kungu, Rezniku, Kočerginski un citus – kopā 8 cilvēkus. [...] Drīz kļuva zināms, ka šie 8 vīrieši nonāca spaidu darbu nometnē Kanskas tuvumā. Viņi tur pavadīja vairākus gadus, pirms atgriezties pie ģimenēm. Izņēmums bija profesors [P.] Mincs, kas nomira jau decembrī. Nezinu, vai viņi tika tiesāti, bet tam nebija nekādas nozīmes...»¹⁴⁵

Prof. P. Minca apsūdzības raksts izmeklēšanas lietā Nr. 1648 tika sagatavots 1941. gada 15. oktobrī un to sagatavoja «ІєTK Kraslaga Oper. Čєk. Nodaļas izmeklētājs V Drošības seržants Karpičєvs». 1941. gada 16. oktobrī at atzīmi «piekrītu» apsūdzības rakstu apstiprina «Oper. Čєk. Nodaļas vec. Izmeklētājs Valsts drošības jaun. leitnants Borisovs», savukārt 1941. gada 16. oktobrī tas tiek «apstiprināts» ІєTK (oriģ. krievu val. – НКВД) Kraslaga Operatīvajā Čєkistu [oriģ. krievu val. – Оперативно-Чєкистиский] nodaļas priekšnieks «Valsts drošības leitnants Dogadins»¹⁴⁶.

Minētajā lēmumā nav atrodamā neviena atsaucē uz materiālo, nedz arī kriminālprocesuālo tiesību normām. Savukārt rehabilitācijas apliecībā tiek konstatēts, ka prof. P. Mincam tika uzrādīta apsūdzība pēc Krievijas Padomju Federatīvās Sociālās Republikas Kriminālkodeksa 58.13 panta «Aktīva cīņa pret strādnieku šķiru un revolūcionāro kustību»¹⁴⁷.

1941. gada 13. oktobra ārstu izziņā par prof. P. Minca veselības stāvokli tika norādīts skleroze, ateroskleroze un citas veselības problēmas, bet pie jautājuma par «derīgs darbam» veikts ieraksts

«invalids, fiziskam darbam nederīgs».¹⁴⁸

Taču lieta tā arī nenonāca līdz tiesai. 1941. gada 28. decembrī plkst. 03:20 Kraslaga medicīniskajā stacionārā konstatēja prof. P. Minca nāvi, bez sekcijas vienīgi ar aktu atklājot tās cēloni, –

«sirdstrieka, kuru izraisījis vecums»¹⁴⁹.

Šajā periodā Latvijā prof. P. Minca liktenis jebkurā scenārijā būtu skarbs un drūms. Raksta autors nešaubās, ka, ja pret prof. P. Mincu safabricētā lieta 1942. gadā būtu nonākusi «tiesā», viņam tiktu piespriests augstākais soda mērs, par ko liecina analogija ar citiem Latvijas juristiem un ar tiem saistītajām personām, kā, piemēram, Viļa Gulbja (1890–1942) un Hermaņa Apsīša (1893–1942)

¹⁴⁵ Boriss Taubins. Ar 30 gadu kavēšanos (ivritā). Telaviva, 1983. No izstādes «Savai valstij un savai tautai: Pauls Mincs – Latvijas valstsvīrs» materiāliem.

¹⁴⁶ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lietas nr. P-10145, P-10145.2., 14–15.lpp.

¹⁴⁷ KPFSR Kriminālkodekss: ar pārgrozījumiem līdz 1940. gada 15. novembrim. Oficiālais teksts ar pielikumiem un sistematizētiem materiāliem pantu kārtībā. Rīga: Latvijas PSR Tieslietu Tautas Komisariāts, 1940.

¹⁴⁸ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.1, 13. lpp.

¹⁴⁹ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.2, 16. lpp.;

Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lieta nr. P-10145.1, 9. lpp.

apsūdzības lieta,¹⁵⁰ Jāņa Kandra (1879–1942) apsūdzības lieta,¹⁵¹ Persija Saukuma (1988–1942) apsūdzības lieta¹⁵², Nikolaja Ripkes (1892–1942) apsūdzības lieta.¹⁵³ Bet pat ja prof. P. Minca nebūtu skārušas padomju varas represijas, viņš kā ebrejs tik un tā būtu nolemts nāvei vācu okupācijas gados. Tas bija patiesas individualitātes un pūļa cilvēku konflikta laikmets.

Kopsavilkums

1. Par prof. P. Minca aktīvās radošās darbības galveno motīvu nevar tikt uzskatīta vienīgi lojalitāte un kalpošana Latvijas valstij. Lai gan prof. P. Mincis nav bijis izteikti reliģiozs cilvēks un drīzāk pret to izturējās atturīgi un vēsi, viņa darbībā un paustajos uzskatos konstatējami prof. P. Minca ebreju izcelsmei atbilstoši pēc būtības universāli, taču tajā pašā laikā bieži vien tieši jūdaismā uzsvērti principi – cieņa pret cilvēka personību, kā arī tās tiesības uz brīvību un privātīpašumu.
2. Tajā pašā laikā prof. P. Mincis ar savu zinātnisko darbu sniedza neizmērojamu ieguldījumu tiesiskās domas izveidē Latvijas Republikā kā starpkaru periodā, tā arī mūsdienās. Prof. P. Mincis ir atzīts un atpazīstams ne tikai nacionālā, bet arī starptautiskā mērogā.
3. Prof. P. Mincis pats kļuva par viņa kaismīgi nosodītās «ekstraordinārās krimināljustīcijas» upuri. Būdam bez jebkāda tiesiska pamata kā «sociāli bīstams elements» arestēts un izsūtīts uz Kraslagu, prof. P. Mincis vecuma un slimību dēļ mira pirms tiesas procesa, kurā tik un tā viņam nebija nekādu izredžu tikt attaisnotam.

¹⁵⁰ Latvijas Valsts vēstures arhīvs. Fonda Nr. 1986, Apr. Nr. 1, lietas Nr. 37194.

¹⁵¹ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lietas nr. P-6612

¹⁵² Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 1, Lietas nr. 25895

¹⁵³ Latvijas Valsts arhīvs. Fonda nr. 1986, Apr. nr. 2, Lietas nr. P-8107.